

Baberti Dergisi / Journal of Babarti

e-ISSN: 3023-4107

Sayı: 21 / 2025 - Haziran

Mu'tezilenin Altın Çağı

Nahide BOZKURT

Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2016, 158 Sayfa

ISBN: 978-975-8190-59-1

Nurullah FIRAT

Dr., Suluova Şehit Süleyman Aydın Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi.

Amasya / Türkiye

Ph.D., Suluova Şehit Süleyman Aydın Girls Anatolian Imam Hatip High School.

Amasya /Türkiye

n-firat@hotmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Tanıtımı / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 17 Şubat 2025 / 17 February 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 25 Haziran 2025/ 25 June 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Nurullah Fırat, "Mu'tezilenin Altın Çağı, Nahide Bozkurt, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016" *Baberti Dergisi*, 21 (Haziran / 2025): 136-144.

The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.

Öz

Abbâsîler, yaklaşık beş asır tarih sahnesinde yer alarak siyasî, dinî, ekonomik ve içtimâî önemli gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır. Abbâsîlerin stratejik bir öneme sahip olan Bağdat'ı bir cazibe merkezi haline getirerek farklı etnik kimlik ve kültürlerle kaynaşmaları, Yunan, Helen, Hint ve Sâsânîlere ait kültürlerin etkisi ile tercüme faaliyetlerine ağırlık vermeleri, ilmî ve kültürel alanda önemli gelişmelerin yaşanmasına imkân tanımıştır. İlk dönem Abbâsî halifelerinden Me'mûn'un iktidarı, İslâm tarihinde felsefî ve kelâmî düşünce ekollerinin gelişmesi açısından bir dönüm noktası olmuştur. 212/827 yılından itibaren Mu'tezilîliği mezhep edinerek "Hz. Ali'nin efdaliyeti" ve "Kur'ân'ın mahlûk oluşu" düşüncesini devletin resmî bir politikası haline getiren Me'mûn, zamanla özgürlük anlayışını terk ederek Mihne denilen istibdat anlayışını benimsemiştir. İncelemesini yaptığımız Prof. Dr. Nahide Bozkurt'a ait Mu'tezile'nin Altın Çağı adlı eseri, Halife Me'mûn dönemi hakkında kısa ve öz bilgiye ulaşmak isteyen okurlar için kaynak niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Abbasiler, Me'mun, Mu'tezile.

Abstract

The Abbasid state played a part in history for nearly five centuries and ensured significant political, religious, economic, and social developments. Abbasids; by making Baghdad, which has a strategic importance, a center of attraction, their integration with different ethnic identities and cultures, and their emphasis on translation activities with the influence of Greek, Hellenic, India, and Sassanid cultures, enabled essential developments in the scientific and cultural fields. The rule of Ma'mun, one of the early Abbasid caliphs, was a turning point for the development of philosophical and theological schools of thought in Islamic history. Ma'mun, who adopted Mu'tazilism as a sect in 212/827 and made the idea of "the superiority of Ali" and "the creation of the Quran" an official policy of the state, gradually abandoned the concept of freedom and adopted the idea of despotism called Mihna. The work of Professor Nahide Bozkurt, The Golden Age of Mu'tazila, which we reviewed, can be evaluated as a source for readers who want to have brief and concise information about the period of caliph Ma'mun.

Keywords: Islamic History, Abbasids, Ma'mun, Mu'tazila.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi ve Sanatları bölümünde görev yapan Prof. Dr. Nahide Bozkurt'un 2002 tarihinde ilk basımını gerçekleştirdiği, Ankara Okulu Yayınları tarafından 2016 yılında 2. basımı yapılan Mu'tezile'nin Altın Çağı adlı kitap, inceleme konumuzu oluşturmaktadır. Giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşan eserde yazar; eserin oluşumunda kullandığı önemli kaynakları ifade etmiş, en çok Taberî'nin Târihü'l-Ümem ve'l-Mulûk, İbn Tayfûr'un Kitâb-ı Bağdâd, Dîneverî'nin Ahbârü't-Tivâl, Yâkubî'nin Tarih, Mesudî'nin Mürûcu'z-Zeheb, İsfahânî'nin Makâtîlu't-Tâlibiyyîn, İbnü'l-Esîr'in el-Kâmil fi't-Tarih adlı eserlerinden, tabakât kitaplarından ise İbn-ü'n Nedîm, İbn Cülcül, İbnü'l-Kıftî, İbn Ebü Usaybia'nın eserlerinden yararlandığını dile getirmiştir.

Yazar, eserin giriş bölümünde konuyu ele almadan önce Abbâsî devletinin kuruluşunu ve Me'mûn'dan (ö. 833) önceki halifeler dönemini, siyasî ve idarî açıdan ele alarak kısaca bilgi vermiştir.

Birinci bölümde; Me'mûn'un doğumu, yetişmesi, veliaht tayin edilmesi, kardeşi Emin ile arasındaki iktidar mücadeleleri, halife olması ve halifeliği dönemindeki siyasi olaylar, yaşanan isyanlar ve devletin dış ilişkileri incelenmiştir.

İkinci bölümde ise; Me'mûn'un şahsiyetinden, kendi döneminde yetişmiş ve İslâm Kültür tarihinde önemli yer edinmiş ilim ve fikir adamlarından, ilim meclisleri ve tartışılan meselelerden, Halku'l-Kur'ân meselesi ve Mihne olayından, Beytülhikme ve tercüme faaliyetleri ile önemli mütercimlerden bahsedilmiştir.

Yazar, eseri kaleme aldığı dönemde İslâm Tarihi içerisinde siyasî ve kültürel açıdan büyük önem taşıyan Abbâsîlerin ilk dönemi hakkında derinlemesine önemli bir çalışmanın yapılmadığını belirtmiştir. Özellikle Me'mûn döneminin, farklı bir siyasi politika izlenmesinden ötürü bilimsel çalışmaların ve kültürel zenginliklerin zirveye çıktığı bir dönem olarak görülmesi dolayısıyla kayda değer olduğunu ifade ederek bu çalışmayı yaptığını zikretmiştir. Ayrıca eserdeki tarihi olayları yorumlamaya, bunların birbiriyle bağlantılarını göz önünde bulundurmaya ve olayların ortaya çıkışındaki etkenleri tespit etmeye çalıştığını ifade etmiştir. Bunun için objektif olmaya, olguları vuku bulduğu şekliyle zikretmeye çalıştığını ancak tarihi gerçekliğin tam olarak bilinmesinin zorluğunun da dikkate alınması gerektiğini dile getirmiştir. Yaşanan olay ve olgulardan hareketle fikirler belirlemeye çalıştığını veya yaygın fikir ve görüşleri benimsediğini açıklamıştır.

Abbâsî Devleti, Emevî idaresinden memnun olmayan çeşitli grupların yoğun propagandaları ve davet faaliyetleri neticesinde girişilen bir ihtilal sonucu 749 yılında Kûfe'de cuma günü Ebü'l-Abbas Abdullah b. Muhammed b. Alî b. Abdillâh b. el-Abbas b. Abdilmuttalib'e (ö. 136/754) biat edilerek kurulmuştur. Devlet, adını Hz. Muhammed'in (s.a.v.) amcası Abbas b. Abdilmuttalib b. Hâşim'den almıştır. Genel anlayışa göre Abbâsî davetinin ilk planlamasını yapan Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbâs (ö. 125/743), kimsenin dikkatini çekmeyen Humeyme'yi idare ve planlama merkezi, Kûfe ve Horasan'ı da davetin yayılması için önemli şehirler olarak belirlemiştir. Seçmiş olduğu gizli propagandacılara, davet çağrısını "er-Rızâ min Âl-i Muhammed (Muhammed ailesinden râzı olunan kişi)" olarak ilan etmiştir. Bilinçli olarak seçilen bu slogan hem Alioğullarını hem de Abbasoğullarını kapsadığı için etkisi daha fazla olmuştur. 718 yılı civarında başlayan bu propaganda faaliyeti, Muhammed b. Ali'nin 743 yılındaki ölümüne kadar fikri platformda devam etmiş, daha sonra vasiyeti üzerine oğlu İbrahim'in hareketin lideri olmasıyla eylem safhası başlamıştır. İmam İbrahim'in İranlı bir mevlâ olan Ebû Müslim'i Horasan'a göndermesi ve onun bu hareketin idaresini ele almasıyla ihtilal faaliyetinin önemli bir noktası oluşturulmuştur.

Hilafet merkezi olarak önce Hâşimîye'yi, daha sonra da Enbar'ı seçen Ebü'l-Abbas es-Seffâh, iktidara gelmesi ile Emevîlerden intikam alma sürecini başlatmış, bu kapsamda yaşanan bazı isyanları ise süratle bastırmıştır. Abbâsî Devleti'nin kurulmasında önemli bir rolü olan Ebû Seleme b. Hallal'i, iktidarına risk oluşturacağı düşüncesi ile ortadan kaldıran Ebu'l-Abbas, hilafette 4 yıl kalmış, 754 yılında ölümü üzerine kardeşi Ebû Cafer el-Mansûr hilafete geçmiştir. Mansûr, abisinin kendisinden sonra ikinci veliaht olarak tayin ettiği İsa b. Musa'yı veliahtlıktan azlederek yerine oğlu Mehdî'yi veliaht tayin etmiştir. Mansûr'un 775 yılında ölümü üzerine el-Mehdî halife olmuştur.

Mehdî döneminde Horasan'da ulûhiyyet iddiasıyla isyan eden Mukanna' el-Horasânî (ö. 163/779-780), devleti uzun süre meşgul etmiştir. Mehdî, sağlığında önce oğlu Hâdî'yi, sonra da diğer oğlu Hârûnürreşîd'i veliaht tayin etmiştir. Hâdî halife olunca kardeşi Hârûnürreşîd'i veliahtlıktan vazgeçirip küçük yaştaki oğlu Câfer'i veliaht yapmak istemiştir. Hâdî'nin 786'da ölümü üzerine kardeşi Hârûnürreşîd halife olmuştur.

Hârûnürreşîd, hilafeti döneminde İran asıllı Bermekî ailesini yönetimde öncelemiş ve bu dönemde devlet, ilmî ve kültürel alanda önemli gelişmeler yaşamıştır. Hârûnürreşîd'in 809'da ölümü üzerine hilafet görevine gelen Emin'in (809-813) iktidarı, genellikle kardeşi Me'mûn ile hilafet mücadelesiyle geçmiştir.

Hârûnürreşîd'in oğullarından büyüğü olan yedinci Abbâsî halifesi Me'mûn (813-833), 786'da Bağdat'ta doğmuştur. Hârûnürreşîd, eşi Zübeyde ve Hâşimoğullarının isteği ile yaşı küçük olan ve daha yetersiz olduğunu düşündüğü oğlu Muhammed'i, "el-Emîn" lakabı ile birinci veliaht tayin etmiştir. Hârûnürreşîd, oğulları Emin ve Me'mûn için almış olduğu biatı, Kâbe duvarına astırarak da kuvvetlendirmek istemiştir. Ancak bu durum, halifenin ölümünden sonra devleti yaklaşık üç yıl uğraştıracak kardeşler arasındaki hilafet mücadelesini engelleyememiştir. Yazar, halifenin daha sonra acele ettiğini ve yanlış tercihte bulunduğunu anladığını ifade etmiştir. Ayrıca Hârûnürreşîd'in ölmeden önce Me'mûn için alınan biatı yenilemesini ve ordudaki bütün malları ona bırakmasını, Me'mûn'a olan güven ve destek olarak yorumlamıştır.

Halife olan Emin, veziri Fazl b. Rebî'nin telkinleri ile kardeşi Me'mûn'u veliahtlıktan azlederek oğlu Musa'yı veliaht tayin etmiştir. Hatta Kâbe'de asılı olan ahitnâme'yi yaktırmıştır. Halife Emin'in söz ve ahitleri bozması eleştirilmiş ve onun bu yaklaşımı uzun süre yaşanacak mücadelenin fitilini ateşlemiştir. Eserde Me'mûn'un, "İmam" ünvanı alarak Alioğullarının ve Horasan bölgesinin desteğini almak ve mücadelesine dinî bir karakter yüklemek istemiş olabileceği belirtilmiştir.

Me'mûn'un ordusu 197/812-813 yılında Bağdat'ı kuşatınca iki kardeş arasında süren iktidar mücadelesi sona ermiştir. Emin, halifelikten çekilmek şartı ile kardeşi Me'mûn ile uzlaşmak istemiştir. Ancak Me'mûn'un komutanı Tahir b. Hüseyin, Emin'i yakalayıp öldürmüştür. Yazar, iki kardeşi birbirine düşüren, iç savaşa sebep olan bu mücadelenin arka planında Fazl b. Rebî ve Fazl b. Sehl şahsında Arap-İranlı unsurların iktidar mücadelelerinin olduğunu düşünmektedir.

Me'mûn'un halifeliği ile birlikte babası Hârûnürreşîd döneminde başlayan yönetimdeki İran nüfuzu giderek artmıştır. Hatta İranlı Vezir Fazl b. Sehl'in etkisiyle Me'mûn, başkenti Bağdat'tan Merv şehrine taşımıştır. Ayrıca 201/817 yılında Alioğullarından ve Şîîler tarafından imam kabul edilen Musa Kâzım'ın (ö.183/799) oğlu Ali b. Musa'yı veliaht tayin etmesi, Irak halkının ve Arapların büyük tepkisini çekmiştir. Çünkü halife, ilk defa hanedan dışından birini veliaht tayin ederek Abbâsî geleneğini bozmuştur. Bu kapsamda iktidarı uğraştıran önemli isyanlar çıkmaya başlamıştır. Söz konusu bu isyanlardan birisi; Ümeyyeoğullarından Nasr b. Şebes'in, halife Emin'in öldürülmesine ve yönetimdeki İran nüfuzuna tepki olarak iktidara karşı giriştiği isyandır. Bu isyan, Me'mûn'un komutanlarından Tahir b. Hüseyin'i ve devleti uzun süre meşgul etmiştir.

İktidara karşı girişilen bir başka isyan ise; 'İbn Tabataba' adı ile bilinen ve soyu Ebû Talib'e dayanan Muhammed b. İbrahim'in (ö. 199/815), Ebu's-Seraya ile birlikte 815 yılında Kûfe'de başlattığı isyandır. Muhammed b. İbrahim ve Ebu's-Seraya'nın ölümü üzerine lidersiz kalan Alioğulları, bu kez İmam Cafer Sadık'ın (ö. 148/765) oğlu olan Muhammed b. Cafer'e biat ederek hilafet mücadelesine girişmişlerdir. Yazar bu isyanların sebebi olarak; hilafet merkezinin Bağdat'tan Merv'e taşınması, İran nüfuzunun yönetimdeki artan etkisi ve veliahtlığın Abbasoğullarından Alioğullarına geçmesi gibi etkenleri görür. Ayrıca Alioğullarının hilafette kendilerinin de hakları olduğu, devletin kuruluşundan itibaren iktidarın nimetlerinden yararlanamayıp kovuşturmayaya uğrayarak ötekileştirilmeleri gibi nedenlerden ötürü iktidarı ve hilafeti ele geçirme arzularının da etkin olduğunu ifade eder.

İranlı vezir Fazl b. Sehl'in zamanla halife gibi hareket etmesi, Bağdat'ta yaşanan karışıklıkları halife Me'mûn'a zamanında bildirmemesi, önemli komutanlardan Herseme b. A'yân hakkında yanlış bilgi vererek öldürülmesine sebep olması gibi nedenlerden ötürü Me'mûn, Fazl b. Sehl'i öldürtmüştür. Daha sonra da Fazl b. Sehl'i öldürenleri öldürtmüştür. Yazar, Me'mûn'un burada son derece politik bir siyaset güderek Fazl b. Sehl'i öldürenleri ortadan kaldırmasının arka planında, vezirin Horasan bölgesindeki taraftarlarının tepkisini çekmemek ve onları teskin etmek olduğunu dile getirmiştir.

Bâbek, Halife Me'mûn ve Mu'tasım dönemlerini de içine alan Azerbaycan bölgesinde yaklaşık çeyrek asır süren ve İslâm dünyası için büyük tehdit oluşturan Hürremî menşeli önemli isyanlardan birisidir. Bâbek, iki kardeş arasında çıkan iktidar mücadelesi dolayısıyla devletin zayıf düşmesi, Me'mûn'un hilafet merkezi olarak Merv'i seçmesi, Ali b. Musa'yı veliaht tayin etmesi ve İranlı nüfuzun artan etkisi gibi sebepler nedeniyle halkın tepki olarak çıkardığı isyanları da fırsat bilerek 201/816 yılında isyan hareketini başlatmıştır. Me'mûn'un Bizans'a yaptığı seferler ve Bâbek'in izlediği savaş stratejisi nedeniyle halifeliği döneminde bastırılmayan bu isyan, kardeşi Mu'tasım tarafından sona erdirilmiştir.

Merkezi otorite boşluğundan yararlanarak Hint asıllı bir kavim olan Zuttlar, yerleştirildikleri Basra bölgesinde isyan ederek zaman zaman yağma hareketlerine girişmişlerdir. Me'mûn zamanında kontrol altına alınamayan bu isyan da Mu'tasım tarafından bastırılmıştır.

Mısırlılar, merkezi otorite boşluğunu, hilafet merkezinden uzak oluşlarını ve Endülüslü bir topluluğun Mısır'a gelerek karışıklık çıkarmalarını fırsat bilerek Me'mûn'a karşı isyan etmişlerdir. Me'mûn'un

komutanları aracılığıyla zaman zaman kontrol altına alınmaya çalışılan karışıklıklar, Me'mûn'un bizzat Mısır'a gelmesi ile son bulmuştur.

Yazar; Me'mûn'un 212/827 yılında Hz. Ali'nin efdâliyetini, Abbâsî Devleti'nin resmî bir politikası haline getirmesi ve Ali b. Mûsâ'yı veliaht tayin etmesi uygulaması dolayısıyla Zeydî mezhebine mensup olduğu kanaatine varır. Ali b. Mûsâ'nın 203/818 yılında şüpheli bulunan ani ölümü, Me'mûn'un hilafeti Abbasoğullarından çıkarma teşebbüsünü sonuçsuz bırakmıştır.

Me'mûn'un halifelığının son dönemleri, Bizans üzerine yapılan seferlerle geçmiştir. Pek çok kale ve yer fetheden Me'mûn'un 218/833'te Tarsus'ta hastalanarak ölmesi ile bu seferler kesintiye uğramıştır.

Yazar, Me'mûn'un; zeki, ilme değer veren ve pek çok ilim dallarına vâkıf, son derece cömert bir kişi olduğundan bahseder. Me'mûn'un insanları üç gruba ayırdığını; bir kısmının gıda gibi her şartta gerekli olduğunu, bir kısmının ilaç gibi yalnızca ihtiyaç halinde lazım olduğunu, bir kısmının ise dert gibi her durumda nefret edildiğini aktarır.

Yazar eserinde Me'mûn dönemi önemli ilim ve fikir adamlarından yedi kişiyi incelemiş ve haklarında kısa ve öz bir şekilde bilgi vermiştir. Bunlardan biri olan Sümâme b. Eşrâs, Mu'tezile'nin güçlü isimlerinden biri olup Me'mûn'un Mu'tezilî olmasında etkili olanlardandır. Bîşr el-Merisî ise Mürcie'nin ünlü kelâmcılarından biri olup Kur'ân'ın yaratılmış olduğu, imanın tarifi ve büyük günah işleyeninin durumu hakkındaki fikirleri nedeniyle Hârûnürreşîd tarafından tahkîkâta uğramış, Me'mûn dönemine gelindiğinde ise itibar görmüş ve fikirlerinden yararlanılmıştır. Bağdat Mu'tezilî ekolünün kurucusu olan Bîşr b. el-Mu'temir'in, Hz. Ali'yi efdal kabul edişi ve kelâmî konularda farklı görüşler öne sürmesiyle İslâm düşünce tarihine önemli katkıları olduğu belirtilmiştir. Hârûnürreşîd zamanında Râfizî görüşleri nedeniyle hapsedilen âlim, Me'mûn döneminde değer görmüştür. Basra Mu'tezilî hocalarından olan Ebu'l-Huzeyf el-Allaf, Mu'tezile'nin İslâm düşünce tarihinde yer edinmesinde önemli katkıları olmuştur. İslâm felsefesinin kurucusu olan el-Kindî; İslâm düşünce tarihinde ilk sistemli felsefe yazarı, nasslara aklî metodları uygulayan ve Me'mûn döneminde değer gören önemli düşünürlerdendir. 9. asrın ünlü matematik, astronomi ve coğrafya bilginlerinden olup Me'mûn döneminde itibar gören ve Beytülhikme'de görev yapan Harezmi, matematik tarihinde cebire ait yazmış olduğu eserle meşhur olmuş ve Rönesans devrine kadar Avrupa'da otorite olarak kabul edilmiştir. Me'mûn'un Mu'tezilî olmasında ve Halku'l-Kur'ân fikrini benimsemesinde etkili olan önemli düşünürlerden bir diğeri de Ahmed b. Ebî Duâd'dır.

Me'mûn'un hilafetinin, İslâm tarihinde felsefî ve kelâmî düşünce ekollerinin gelişmesi açısından bir dönüm noktası olduğu, sarayda çeşitli düşünce akımlarına mensup kişilerin özgürce ilmî toplantılara katıldığı ve halifenin de bu toplantılara başkanlık ettiği belirtilmektedir. Bu toplantıların ana gündemini; teşbihin nefyi, büyük günah işleyeninin durumu, Hz. Ali'nin efdaliyeti, imâmet meselesi ve Halku'l-Kur'ân konularının oluşturduğu zikredilmektedir.

Me'mûn, 212/827 yılında Mu'tezililiği resmen mezhep edinerek "Hz. Ali'nin efdaliyeti" ve "Kur'ân'ın mahlûk oluşu" düşüncesini devletin resmi bir politikası haline getirmiştir. Daha önce sahip olduğu özgür düşünce anlayışı, bu tarihten itibaren yavaş yavaş yerini baskıcı anlayışa bırakmıştır. 218/833 yılında valilerine yazmış olduğu mektuplarla âlimlerin Halku'l-Kur'ân konusunda sorguya çekilmesini emrederek baskı dönemini (mihne dönemini) başlatmıştır. "Kur'ân mahlûk değildir" diyenler hapsedilerek eziyetlere maruz kalmıştır. Hatta Muhammed b. Sa'd, Ebû Müslim, Yahya b. Ma'in, Züheyr b. Harb Ebû Heyseme, İsmail b. Davud, İsmail b. Ebî Mes'ud, Ahmed b. ed-Devrakî adlı hadisçiler bizzat halifenin huzuruna çıkarılarak sorgulanmış ve "Kur'an mahlûktur" cevabı vererek kurtulmuşlardır. Meşhur âlim Ahmed b. Hanbel başta olmak üzere Hasan b. Hammâd es-Seccâde, Ebû Saîd Ubeydullah b. Ömer b. Meysere el-Kavârîrî, Muhammed b. Nuh sorgulama sonrası zincire vurularak hapsedilmiştir. Seccâde ve Kavârîrî, Kur'ân'ın mahlûk olduğunu söylemesi sonrası serbest kalmıştır. Ahmed b. Hanbel ve Muhammed b. Nuh ise, halifenin bulunduğu Tarsus'a doğru zincire vurulmuş bir şekilde yola çıkartılmış ancak halifenin ölüm haberi sonrası Bağdat'a geri döndürülmüştür. Me'mûn'un 218/833 yılında ölümü ile birlikte Mihne dönemi önemli ölçüde son bulmuştur.

Tercüme faaliyetleri, Abbâsî halifesi Mansûr (754-775) döneminden itibaren hız kazanmıştır. Fetihlerin yoğunlaşmasıyla kültürel etkileşim ve ekonomik ihtiyaçlar, kültürel zenginliği ve değişimi beraberinde getirmiştir. Özellikle Yunan, Helen, Hint ve İran medeniyetlerinin etkisi büyük olmuştur. Me'mûn döneminde tercüme faaliyetleri, felsefi eserlerin Arapçaya çevirisi ile başlamıştır. Me'mûn döneminde tercüme ve araştırma enstitüsü hüviyetinde, aynı zamanda bir kütüphane fonksiyonu da icra eden Beytü'l-Hikme'ye pek çok alanda çevirisi yapılması için kitaplar getirilmiş ve bunun için ilim adamları istihdam edilmiştir. Bu mütercimlerden başlıcaları; Hristiyan asıllı tıpçı Yuhanna b. Masaveyh, Cebail b. Buhtîşû, Huneyn b. İshak, Ömer b. Ferruhan et-Taberî'dir.

Prof. Dr. Nahide Bozkurt'un "Halife Me'mûn Dönemi ve İslâm Kültür Tarihindeki Yeri" adlı 1991 yılındaki doktora tezini yeniden gözden geçirerek

ve sadeleştirerek yayına hazırladığı “Mu’tezile’nin Altın Çağı” adlı kitabı, iki bölümünden müteşekkil sade, anlaşılır bir dil ile kısa başlıklar kullanılarak okuru yormayan bir üslupla kaleme alınmıştır. Eserde Me’mûn Dönemi siyasi olaylar ile ilmî ve fikri alandaki gelişmeler daha ziyade işlenmiştir. İşlenen bu konular, kitabın sadeleştirme bir yayın olması dolayısıyla okurların rahatça anlayabileceği ve konular hakkında kısa, öz bilgiler edinebileceği bir kaynak eser olarak değeriendirilebilir.

Kaynakça

Bozkurt, Nahide. *Mu’tezilenin Altın Çağı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.